

KÖNYVISMERTETŐ

Elveszett illúziók: A világgazdaság tartós válságáról

MTA Közgazdaság-és Regionális
Tudományi Kutatóközpontja

Világgazdasági Intézet, Budapest,
2012. 312 oldal

Szerkesztette:

Farkas Péter – Meisel Sándor –
– Weiner Csaba

Az immáron negyedik éve tartó világgazdasági válság alapvetően meghatározza az országok mozgásterét is, ezért szükséges a válság mibenlétének, a kialakuláshoz vezető okoknak, a politikai és társadalmi következményeknek, a válságkezelés módozatainak és mindezek magyar gazdaságra gyakorolt hatásainak a vizsgálata. Olvasható a most már hosszú nevű Intézet legújabb tanulmánykötetében. (Az már csak a sors vagy ki tudja minek és kinek a firtora, hogy az Akadémia éppen mostanában tartotta fontosnak a korábban önálló Világgazdasági Kutatóintézet státusának módosítását.)

De visszatérve a világgazdasághoz, akármilyen szomorú is, de eddig a válságkezelés egyetlen országban sem járt sikerrel, köztük Magyarországon sem. Hogyan lehetséges, hogy több évvel a válság kitörés óta nincs egyértelmű elemzés arról, hogy mi vezetett a válsághoz, sem arról, hogy miként lehetne belőle kilábolni – tette fel a kérdést nemrég egy napilapcikk szerzője. Majd folytatta a spanyol példa alapján – mely azonban nemcsak az ibériai országra vonatkoztatható – „mekkora a része ebben a spanyol politikai elitnek, amely... azzal foglalatzkodott, hogy kiiktatta a valódi fékeket a rendszerből, politikai zsákmánynak tekintette az alkotmánybírárságot, a nemzeti bankot, a tőzsde-

felügyeletet és legfőbb bírói hatalmat, az összes olyan intézményt, amely ellenőrizhette volna a hatalmat” (Népszabadság, 2012. október 13.).

A Világgazdasági Intézet kötetének tanulmányai más-más nézőpontból próbálnak erre a kérdésre választ adni. Simai Mihály akadémikus a 2012. évi davosi világkonferencia előadásainak és vitáinak alapján jut arra a következtetésre, hogy néhány óriásvállalat vezetőinek kivételével, amelyek viszonylag sikeresen konszolidálták helyzetüket, az általános borúlátás volt a jellemző a gazdasági és politikai vezetők rendszeres évi találkozájára. Ezt fejezte ki a 2012. évi Világgazdasági Fórum címszava is „Great Transformation”, azaz a „nagy átalakulás”. De ennek irányai már kevésbé világosak. A szerző a XXI. századi globális kapitalizmus fontos vonásaként emeli ki azt a társadalmi változást – és ez Magyarországra is érvényes –, hogy a népesség három csoportra oszlik, azokra, akik a globalizálódó rendszer részei, azokra, akik ebből tartósan kimaradnak és azokra, akik a közbeesők, előbb–utóbb egyik vagy másik csoporthoz csapodnak. Egy másik fontos fejlemény Simai szerint a nagy multinacionális nemzetközi társaságok térnyerése. A XXI században nincs még egy olyan intézmény, amely e társaságokhoz hasonló szerepet játszana a világgazdaság fejlődésében, a piaci érdek- és értékviszonyok globális terjedésében. A szerző következtetései nem optimizálás, kiszámíthatatlanság jellemezhetik. Ezek adódhatnak a makroszintű egyensúlyi zavarokból, a gazdaságilag törekény államok számának növekedéséből, valamint a környezeti – víz-élelem-energia – tényezőkből.

A világgazdasági válság okaival részletesebben foglalkozik Farkas Péter tanulmánya, aki szerint bár a mélyebb világgazdasági válságot és a megrendítő értékvesztést az állami mentőcsoma-

gok révén egyelőre sikerült megakadályozni, de ennek súlyos ára is volt. Nem mentek végbe, vagy csak kismértékben zajlottak le azok a szerkezeti változások, amelyek a válság során általában végbemennek. Rizikótényezőkként a szerző a nemzetközi pénzügyi rendszer bizonytalanságait, a reálgazdasági túlkapacitásokat, valamint egyes országok fizetési nehézségeit, illetve ennek okait jelöli meg.

Három ezt követő tanulmány az állami szerepvállalással (Körösi István), a bankszabályozás problémáival (Biedermann Zsuzsanna) és a világgereszkedelem alakulásával (Kiss Judit) foglalkozik. Inotai András Válaszúton az Európai Integráció című tanulmányában két kérdést tárgyal: először az uniós válságkezelés eredményeit, a gazdaságpolitikai kihívásokat összegzi, majd az euró lehetséges jövőjét veszi górcső alá. Az Unió jelenlegi alapvető feladatát a szerző a válságkezelés költségeinek a kezelésében látja. A legrosszabb forgatókönyvet a széles körű állami beavatkozással ugyan az Európai Unió elkerülte, de ennek ára, az államadóság és a költségvetési hiány gyors növekedése volt. A költségvetési konszolidáció minden országban elkerülhetetlen, de a fiskális konszolidációt össze kell egyeztetni a gazdasági növekedéssel. A szerző állítja, hogy az államadóság részleges elinflálása elkerülhetetlen. Nem vitatja, hogy az infláció elsősorban a társadalom szegényebb rétegeit sújtja, de szerinte ezt a káros hatást enyhíteni lehet. Számomra kérdés, hogy a szerző által javasolt megoldás, a társadalmi párbeszéd, ez ügyben hozhat-e megoldást. Fontos megállapítása Inotai Andrásnak, hogy a válság tette nyilvánvalóvá az üzleti szektor és a közvélemény válságkezeléssel kapcsolatos nézetkülönbségét. Míg az üzleti szektor nyitott maradt, és tartózkodott a protekcionista lépé-

sektől, addig az európai társadalmak nagyobb része befelé fordult. Nagy kérdés, hogy az Unió vezetői és polgárai hogyan mozgósíthatók, miként nézhetnek szembe a XXI század kihívásaival. A szerző válasza érdekes: azt kell bemutatni, hogy mi az ára a „nem Európának”?

A mintegy félmilliárd európai polgár számára az Unió küldetését kellene világosan meghatározni, ez az új minőség a nemzeti költségvetések eddiginél nagyobb „közösségesítését” jelentené, sokszorosát a jelenlegi bruttó nemzeti jövedelem erősen vitatott egy százaléknak. Továbbá a nemzetállamok készségét arra, hogy feladják nemzeti szuverenitásuk további jelentős részét. Sajnos, és ez már a recenzens véleménye, ez nem látszik manapság reális célnak.

Az Artner Annamária – Róna Péter szerzőpáros az optimális valutaövezet, Rác Margit az euró zóna adósságvál-

ságával foglalkozik. Utóbbi tanulmány statisztikai adatok sokaságával mutatja be, hogy a reálgazdasági teljesítmények szempontjából meghatározó az élő és holt munkaráfordítások, a munkanélküliség és a beruházások alakulása. Különösen figyelemre méltó ebből a szempontból a német gazdaság, ahol a 2008 és 2012 között mindössze egyetlen évben, 2009-ben csökkentek a beruházások.

Három országtanulmányt követően (Olaszországról, Somai Miklós), Portugáliáról és Spanyolországról (Éltető Andrea) Válság és válságkezelés a visegrádi országokban címmel Novák Tamás elemzését olvashatjuk. Kezdetben inkább csak az ütemezésben mutatkoztak különbségek a visegrádi négyek között, a fő lépések mindenhol: privatizáció, FDI-bevonás és esetenként, a liberalizáció. 2004-től, az EU-csatlakozástól, azonban felerősödtek a divergens folyamatok. Ennek jelei

a szlovák GMU-tagság, illetve a magyar gazdaság leszakadása a három másik országtól. Ez a különbség eltérő válságkezelési lehetőségeket és eszközöket kínál, ami a gazdasági fejlődés trendjeiben tovább mélyítette a szakadékot Magyarországon és a másik három ország között. Ez különösen élesen mutatkozott meg a beruházások alakulásában, 2008-tól minden évben Magyarországon volt a legalacsonyabb a bruttó beruházások GDP-hez mért aránya.

A tanulmánykötet három utolsó tagja Meisel Sándor értekezése a balti országok gazdaságáról, Ludvig Zsuzsa írása posztszovjet térségről és Szigetvári Tamás elemzése az arab világ gazdaságáról.

A 14 tanulmányt a munkaközösség a fiatalon elhunyt Fóti Gábornak ajánlotta, aki több évtizeden keresztül szerkesztette az Intézet kiadványait.

Becsky Róbert

Bógel György:

Terepszemle: Tanulmányok és feljegyzések az infokommunikációs világról

Typtex Kiadó, 2012

Napjaink médiakommunikációjának egyik leggyakrabban használt fogalma az innováció, korunkat szokták „innovációs társadalom” néven is emlegetni és a társadalom és gazdaság minden problémájának megoldását új termékek és szolgáltatások létrehozásának és elterjesztésének útján keresni. Az innováció mindenhatóságába vetett hit egyik példaként idézhetjük Neelie Kroes-nak, az Európai Bizottság infokommunikációért (is) felelős alelnökének azt a – nyelvújítónak is tekinthető – megfogalmazását, hogy „innováljuk ki” magunkat a világban tapasztalható válságból¹.

Tekintettel az informatikának és a távközlésnek modern világunkban betöltött meghatározó szerepére, nem meglepő, hogy az innovációk jelentős részével is ezeken a területeken találkozunk. Hajlamosak vagyunk az innovációt elsősorban „technológiai” szempontból nézni és a kutatás-fejlesztés-innováció lánc utolsó elemének tekinteni, aminek az előmozdítása elsősorban a kutatásra (és fejlesztésre) fordítandó pénzügyi és emberi erőforrások növelése útján érhető el. Ennek eredményeképpen nagyszámú új termék és szolgáltatás jön létre (illetve a meglévők hatékonysága növekszik), amitől elvárható, hogy az életünk minőségének javítását fogja eredményezni minden területen.

Az innovációs jelenségek természetének a fentiekben leírt „technokrata” szemléleten túlmenő elemzése azonban azt mutatja, hogy az innovációk hatásának érvényesüléséhez nem elegendő az új termékeket és szolgáltatásokat létrehozó kutatás-fejlesztési eredmények megléte, hanem ezeknek a társadalom és gazdaság különböző folyamataiba

való beágyazásához jelentős további – helyenként ellentmondásoktól sem mentes – tevékenységek szükségesek. Ezt úgy is elmondhatjuk, hogy az innováció kutatás-fejlesztési frontvonalá mögött jelentős társadalmi-gazdasági háttérrel helyezkedik el. Bógel György Terepszemléje ennek a háttérnek a feltérképezésére vállalkozik, az infokommunikációs világ innovációinak vonatkozásában.

Ezt a célt a könyv első részében négy tanulmány szolgálja. Közülük az első az innovációnak azzal a – közgazdaságtani szakirodalomban „kreatív rombolás”-nak nevezett – általános tulajdonságával foglalkozik, hogy valamilyen új dolognak a megjelenése általában együtt jár valami másnak a háttérbe szorulásával, a meglévő dolgok, erők és szereplők valamiféle átrendeződésével, ami természetes módon nem tud konfliktusok nélkül végbemenni. Az innováció ilyen alapon kidolgozott elméletének egyes megállapításait ilusztrálva, a tanulmányban bőszégesen találunk példákat az infokommunikáció területén a közeli és távoli múltban